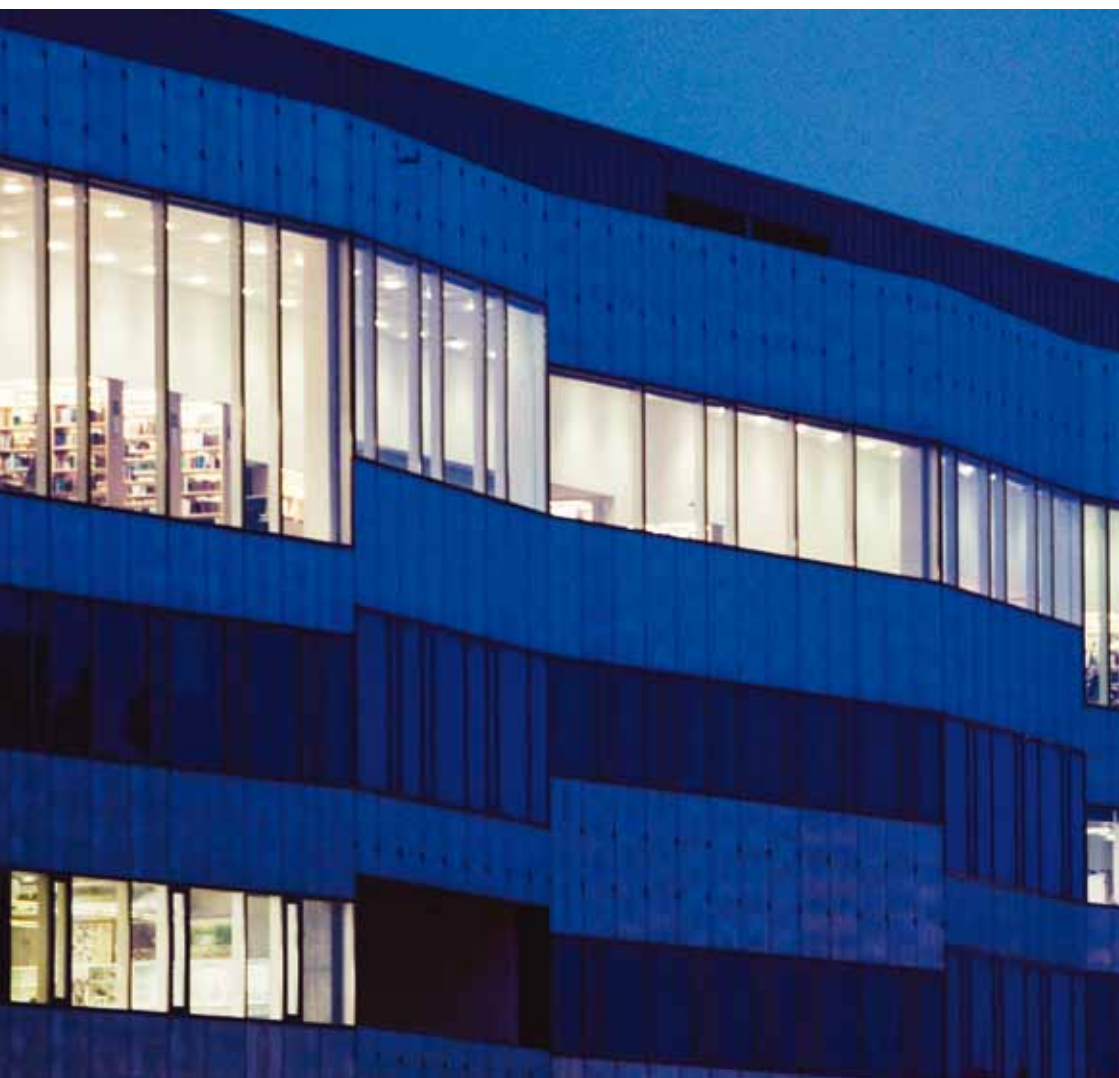

Myndigheten för
samhällsskydd
och beredskap

Krishantering för företag

DET SVENSKA KRISBEREDSKAPSSYSTEMET

Samhällets krisberedskap bygger på att alla – myndigheter, företag, kommuner och individer med flera – har ansvar för var sin del och arbetar tillsammans mot samma mål: att minska sårbarheten och förbättra förmågan att hantera kriser när de inträffar. Den här skriften beskriver det svenska krishanteringssystemet och företagens ansvar och möjligheter i förhållande till detta.

Målen för Sveriges säkerhet¹

Säkerhet innebär kunskap om hot och risker och hur de kan förebyggas och undvikas. Säkerhet är en förutsättning för staters, samhällens och individers trygghet och överlevnad.

1) Försvarsberedningen (FÖ Ds 2007:46)

Målen för Sveriges säkerhet är att värna:

- befolkningens liv och hälsa
- samhällets funktionalitet
- förmågan att upprätthålla våra grundläggande värden som demokrati, rättssäkerhet och mänskliga fri- och rättigheter

Det som hotar något av ovanstående mål är säkerhetshot. Med denna definition hotas vår säkerhet även av miljöförstöring och klimatförändringar.

Viktiga begrepp inom krishantering

Kris

Med en kris menas en händelse som drabbar många människor och stora delar av vårt samhälle. En kris hotar grundläggande funktioner och värden, som exempelvis elförsörjningen, eller vår hälsa och frihet.

Samhällsviktig verksamhet

Vårt samhälle måste fungera även vid en allvarlig kris. Därför är det viktigt att definiera vilka verksamheter som är nödvändiga för att kunna undvika eller hantera kriser, så kallade samhällsviktiga verksamheter. Dessa uppfyller följande villkor:

- Ett bortfall av eller en svår störning i verksamheten kan ensamt på kort tid leda till att en allvarlig kris inträffar i samhället. Exempelvis energiförsörjning eller hälso- och sjukvård.

och/eller:

- verksamheten är nödvändig eller mycket väsentlig för att en redan inträffad allvarlig kris i samhället skall kunna hanteras så att skadeverkningarna blir så små som möjligt, exempelvis radio och TV.

Sårbarhet

Sårbarhet är det samlade resultatet av risker och en organisations förmåga att hantera och ta sig igenom inre eller yttre påfrestningar. På grund av den sårbarhet som finns hos alla organisationer krävs det ett aktivt säkerhetstänkande.

Risk- och sårbarhetsanalyser

Risk- och sårbarhetsanalyser är ett sätt för krishanteringssystemets aktörer att få en bättre uppfattning om vilka riskerna är och var i systemet sårbarheterna finns.

Alla statliga myndigheter, kommuner och landsting ska genomföra risk- och sårbarhetsanalyser inom sina respektive ansvarsområden. De ska årligen analysera om det finns sådan sårbarhet och sådana risker inom deras ansvarsområde som synnerligen allvarligt kan försämra förmågan till verksamhet inom området.

Vilka hot finns idag?

Tidigare var de stora hoten i världen mellanstatliga och av militär art, idag är hoten mer svårdefinierbara. Hoten kan vara multisektoriella och komma från många olika håll. De företag som är betydelsefulla ur ett krisberedskapsperspektiv har därför gått från att utgöras av företag med krigsviktiga funktioner, till att innefatta de företag som verkar inom samhällsviktiga verksamheter.

Exempel på icke aktörsrelaterade hot och risker:

- Klimatförändringar; höjd medeltemperatur, översvämningar.
- Smittsamma sjukdomar; SARS, H1N1 ("svininfluenzan"), fågelinfluensan.
- Brister i samhällsviktig verksamhet; IT-krascher, elavbrott.

Exempel på aktörsrelaterade hot och risker:

- Terrorism; Bombningarna i London 2005 och i Madrid 2004; Mumbai 2008.
- Bristande informationssäkerhet; Stöld via internet av konfidentiell information.
- Socialt utanförskap; bilbränder i svenska förorter 2009/2010.

Principer för Sveriges krishantering

Sverige är idag ett relativt tryggt land, men som exemplen på dagens hot visar är det sårbart. Förutom att se till att samhällets infrastruktur är robust, gäller det att bygga upp en generell för-måga att hantera kriser, oavsett inom vilket område de inträffar. Det svenska krishanteringssystemet är därför uppbyggt för att möta de hot som finns mot samhället idag.

Ansvars-, likhets- och närhetsprincipen

Det finns tre övergripande principer i Sveriges krishanteringssystem:

- ansvarsprincipen
- likhetsprincipen
- närhetsprincipen

Ansvarsprincipen innebär att den som har ansvar för en verksamhet under normala förhållanden också ska ha ansvaret under kris- och krigssituationer. Ansvarsprincipen innebär även ett ansvar att samverka med berörda aktörer.

Likhetsprincipen innebär att en verksamhets lokalisering och organisation så långt det är möjligt ska vara den samma

under fredstida förhållanden som under kris eller krig.

Närhetsprincipen innebär att kriser ska hanteras där de inträffar och av dem som är närmast berörda.

Krishanteringssystemet bygger även på sektors- och områdesansvar.

Sektorsansvar

Sektorsansvaret - eller verksamhetsansvaret – är varje myndighets och organisations ansvar för sitt eget område, exempelvis inom livsmedelssektorn har Livsmedelsverket ansvar för kontroll av livsmedel, och Statens veterinärmedicinska anstalt har ansvar för en uthållig livsmedelsproduktion. Sektorsansvaret gäller alltid och i alla situationer.

Sektorsansvaret finns på olika nivåer. En myndighet bedriver sin myndighetsutövning på antingen lokal nivå (Arbetsförmedlingen), regional nivå (Polisen) eller central nivå (Post- och telestyrelsen). Det ser därför olika ut från sektor till sektor vad gäller uppbyggnad och företrädare på de olika nivåerna.

Geografiskt områdesansvar

Det geografiska områdesansvaret innebär att det inom ett geografiskt område ska finnas ett organ som verkar för inriktning, prioritering och samordning av åtgärder som spänner över flera sektorer i en krissituation.

På lokal nivå har kommunerna ett geografiskt områdesansvar. Det innebär att de ska se till att krishanteringen

samordnas mellan alla inblandade, även företag, inom sitt område. På regional nivå har länsstyrelserna ett geografiskt områdesansvar och ska på denna nivå se till att motsvarande samordning med företag och myndigheter kommer till stånd. På central nivå är det regeringen som är ansvarig för samordningen.

Sektorsansvaret upphör aldrig att gälla. Det geografiska områdesansvaret ska därför ses som ett komplement till sektorsansvaret inför, under och efter en kris som berör flera sektorer eller stora geografiska områden.

Samverkansområden

Ett 30-tal centrala myndigheter och alla 21 länsstyrelser är indelade i sex olika grupper, så kallade samverkansområden, som har en särskild uppgift. Varje grupp ansvarar för att planera och samordna säkerhets- och beredskapsåtgärder inom sitt område och har därtill ett sektorsansvar. Sektorsansvaret inom krishanteringssystemet utgörs i stor utsträckning av de samverkansansvariga myndigheterna. De sex samverkansområdena är:

1. Teknisk infrastruktur
2. Transporter
3. Farliga ämnen
4. Ekonomisk säkerhet
5. Geografiskt områdesansvar
6. Skydd undsättning och vård

Dessa områden innefattar verksamheter som bedömts som särskilt viktiga för samhällets förmåga att hantera allvarliga kriser.

KRISHANTERING FÖR FÖRETAG

Vikten av samverkan

Det finns inget annat som tar över ansvaret om en kris uppstår. Ansvaret för krisberedskapen vilar på varje verksamhetsansvarig. Den som normalt sett har ett ansvar har det även under en kris – oavsett om det är en offentlig eller privat aktör.

De hot och risker som samhället står inför måste mötas med det vanliga samhället som grund. Det är således kommuner, landsting, poliser, civila myndigheter, företag och organisationer som kommer att bära det direkta ansvaret om och när kriser inträffar.

Det offentliga krav på näringslivet

För att få en helhetssyn i arbetet med krisberedskap krävs gemensam kunskap om hot, risker och sårbarheter.

En stor del av de samhällsviktiga verksamheterna ägs och drivs av näringslivet. Exempelvis är det i stor utsträckning privata företag som äger och ansvarar för den infrastruktur som är nödvändig för elförsörjning, telekommunikationer eller finansiella tjänster.

Det offentliga har ett huvudansvar för den övergripande samhällssäkerheten, men företag ska hålla sig själva informerade om risker och hot. Företag bör även vara involverade i att identifiera rimliga förmågekrav för samhällsviktig verksamhet och delta i privat-offentlig samverkan.

En viktig offentlig kontakt är kommunen. Kommunen har en nyckelroll i krisberedskapen då de bygger nätverk bland de lokala aktörerna i krishanteringssystemet, informerar om risker inom den egna kommunen och ser till att samordning inför, under och efter en kris fungerar.

Privat-offentlig samverkan

För att bygga upp kunskap och utveckla krisberedskapen måste den offentliga sektorn och näringslivet samarbeta. Företagens primära ansvar är för den egna verksamheten, men de har också en roll i krishanteringssystemet genom att de förväntas samverka med den offentliga sektorn. En väl fungerande privatoffentlig samverkan är nödvändig för arbetet med att skydda samhällsviktiga verksamheters funktionalitet.

Erfarenheter från tidigare kriser visar att samverkan mellan offentliga aktörer och näringslivet bör etableras både på nationell, regional och lokal nivå för att hantera krisberedskapsfrågor. Nationell samverkan kan behövas för att bistå regionala och lokala initiativ.

För att en kommun ska kunna göra risk- och sårbarhetsanalyser, måste den inkludera viktiga externa aktörer i arbetet. Exempel på sådana aktörer är sektorsmyndigheter, landsting, livsmedels- och drivmedelsbranschen, el- och teleföretag, transportbranschen och andra delar av näringslivet.

Varför ska ditt företag arbeta med krishantering?

Ett företag som skapar en god krishanteringsförmåga belönas i längden. Det företag som bidrar till att vi får ett robust och starkt samhälle bidrar också till en god marknad att verka på. Krishantering kan även vara ett sätt att efterleva lagkrav, som till exempel skyldigheten att följa sina kundavtal om påfrestningar inträffar. Belöningen tar sig också uttryck i form av en god relation med allmänhet och myndigheter, som i sin tur ger ett gott rykte och starkt varumärke.

En organisations krishanteringsförmåga speglas också i aktiekursen. Studier visar att det är ansenlig risk att en kris medför ett aktiekursras,² men också att skillnaden i utveckling av aktiekursen efter en kris kan vara mycket stor mellan företag som har en god respektive sämre krishantering.³

2) Risks that matter, Deborah Pretty, Oxford Metrica 2002.

3) The Impact of Catastrophes on Shareholder Value, Rory F. Knight & Deborah Pretty, Oxford Metrica 1996.

Det vill säga:

Det finns allmänmännsliga, moraliska och etiska skäl ...

Det finns goda ekonomiska skäl...

Det finns konkurrensmässiga skäl ...

Det finns lagmässiga skäl ...

Det finns goda empiriska skäl...

... att vara väl förberedd för kriser!

Vad kan ditt företag göra?

Intern kontroll

För att uppnå en god krisberedskap bör företaget börja arbeta med att förbättra krishanteringsförmågan internt. Även om många organisationer ofta hanterar mindre incidenter dagligen behövs speciella resurser för att hantera en större kris. Risk- och sårbarhetsanalyser och kontinuitetsplanering är två sätt att skapa mer robusta verksamheter och förutsättningar för en bättre krisberedskap.

I arbetet med risk- och sårbarhetsanalyser ligger tonvikten på att få fram en nulägesbild - att analysera vad som kan hända och vilken förmåga organisationen har att hantera hän-delser som inträffar.

Kontinuitetsplaneringsprocessen fokuserar å andra sidan på åtgärderna – att se vad som behöver göras för att uppnå tillräcklig kontinuitet givet riskerna, genom att etablera strategier, policys och planer för att hantera olika avbrott i verksamheten.

Båda metoderna kan därför användas i krisberedskapsarbetet, då de kan ses som kompletterande arbetssätt. Olika risker bör däremot inte behandlas separat, utan företagets metoder för riskhantering bör struktureras i en övergripande process. Denna ska också hänga ihop med hur företaget arbetar med krishantering.

Kommunerna är skyldiga att arbeta med risk- och sårbarhetsanalyser, där de även måste inkludera näringslivsaktörer för att få en korrekt bild.

Extern samordning

För att uppnå positiva effekter av det egna krisberedskapsarbetet behöver också samordning med omvärlden komma till stånd. När det gäller samordning med myndigheter är det särskilt viktigt att etablera kontakt med kommunen och länsstyrelsen. Det är främst dessa, tillsammans med sektorsmyndigheterna, som ger företag stöd och vägledning utifrån olika aspekter inom krisberedskapsområdet.

Ett första steg till samordning kan vara att kontakta beredskapssamordnaren, som är ansvarig för krisberedskapen i kommunen, och säkerhetssamordnaren, som är ansvarig för krisberedskapen på länsstyrelsen. För ett samarbete på en högre nivå kan kontakt tas med sektorsmyndigheter, branschorganisationer och näringslivets säkerhetsdelegation, som är ett nätverk för utveckling av riskhantering inom näringslivet.

Privat-offentlig samverkan kan användas för att göra en gemensam omvärldsanalys. Händelser som kan få stora konsekvenser och påverka flera verksamheter (som i sin tur

kanske påverkar varandra) kan identifieras och analyseras. Att tänka tvärsektorielt och involvera både offentliga och privata aktörer ger en mer omfattande och korrekt bild av verkligheten, då de deltagande aktörerna ofta har skilda perspektiv.

Privat-offentlig samverkan kan också inledas för att identifiera och initiera områden för samarbete och åtgärder som är konkret sårbarhetsminskande, såsom inköp av gemensam reservkraft. Många sådana privat-offentliga samarbeten pågår just nu med mycket goda resultat både för de privata och offentliga aktörerna. Till exempel har samverkan initierats för att öka leverenssäkerheten av el på landsbygden och för att stärka säkerheten genom hela livsmedelskedjan.

Öva ihop

För att ta arbetet med krisberedskap ytterligare ett steg är övningar mycket effektiva. Företag bör både öva själva och tillsammans med andra aktörer, såväl privata som offentliga. Övningar gör det möjligt att under kontrollerade former identifiera, utveckla och befästa roller och ansvar inom krisberedskapssystemet.

Övningar hjälper också de övade organisationerna att utveckla och testa både den enskilda organisationens och de övades gemensamma infrastruktur, resurser, logistik, administrativa delar och operativa system.

Genom att öva lär organisationerna känna varandra, och en god grund för ett fortsatt samarbete skapas eller stärks.

MER INFORMATION

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

MSB samordnar arbetet med att utveckla krisberedskapen i det svenska samhället. En del i MSB:s stöd till krishanteringssystemets aktörer på lokal, regional och nationell nivå handlar om att utveckla grunder för samverkan före, under och efter kriser mellan offentliga organ, organisationer och näringslivet på de olika nivåerna. En viktig uppgift för MSB är att stödja kommunerna och länsstyrelserna i deras arbete. Det är främst kommunerna och länsstyrelsen som, tillsammans med sektorsmyndigheterna, ger företag stöd och vägledning utifrån olika aspekter inom krisberedskapsområdet.

Läs mer om MSB:s stöd till företag på:
www.msb.se

Regeringen och regeringskansliet

Det geografiska områdesansvaret på nationell nivå utövas ytterst av Regeringen. Den kan, om den vill, delegera vissa uppgifter till centrala myndigheter. Regeringskansliet bereder regeringens beslut. Deras ansvar inom ramen för krisberedskapen motsvarar det normala sektorsansvaret. Detta innebär att flera departement berörs och har ansvar för krisberedskap inom sina områden. Till exempel har försvarsdepartementet ett samordnande ansvar och ansvarar dessutom bland annat för att begränsa konsekvenserna av nedfall av radioaktiva ämnen och översvämningar.

Läs mer om departementens arbete med krisberedskap och regeringskansliets krishanteringsfunktion på:
www.regeringen.se

Samverkansområden

Myndigheter med en särskild uppgift inom krisberedskapen, är grupperade i sex olika samverkansområden, där varje grupp är ansvarig för beredskapen inom det egna området. De olika myndigheterna inom varje samverkansområde ska se till att näringsliv, liksom alla kommuner och länsstyrelser, arbetar för, eller involveras i, arbetet för ett säkrare samhälle.

För en länklista till myndigheterna med ett samverkansansvar se:
www.msb.se

Länsstyrelsen

Länsstyrelserna har ett geografiskt områdesansvar för samordning inom länet. De ska bygga och upprätthålla relevanta nätverk och följa upp beredskapsförberedelser, till exempel i relation till de organisationer som bedriver samhällsviktig verksamhet. Under en kris är det länsstyrelserna som ska samordna verksamhet mellan kommuner, landsting, myndigheter och företag. De ska också samordna informationen till allmänheten och företrädare för massmedia och efter beslut av regeringen prioritera och inrikta statliga och internationella resurser.

För kontaktinformation se:

www.lst.se

Kommunen

Kommunerna har en nyckelroll i samhällets krisberedskap genom att de är geografiskt områdesansvariga på lokal nivå och är grunden i samhällets beredskap. På många kommuners webbplatser kan man få information om hur kommunen arbetar med krisberedskapsfrågor och till vem företag ska vända sig för mer information.

För kontaktinformation se:

www.skl.se

Näringslivets säkerhetsdelegation (NSD)

NSD är ett nätverk för lönsam riskhantering som verkar inom föreningen Svenskt närings-liv. Bland annat arbetar NSD med att påverka opinionen och med erfarenhetsutbyte genom att arrangera utbildningar och förmedla aktuell forskning, nyheter och erfarenheter inom området riskhantering.

För mer information om NSD se:
www.svensktnaringsliv.se/nsd

Swedish Risk Management Association (SWERMA)

SWERMA är en intresseförening inom området riskhantering. Föreningen har internationell anknytning och ska ge stöd åt samhälle, företag, organisationer, verksamheter och individer som vill driva och utveckla riskhantering. SWERMA erbjuder sina medlemmar fortgående utblick, information, utbildning och stöd, samt ett svenskt och internationellt nätverk för kollegiala, förtroliga kontakter och utbyte av kunskap och erfarenheter.

För mer information om SWERMA se:
www.swerma.se

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)

651 81 Karlstad Tfn 0771-240 240 www.msb.se

Publ nr: MSB0150 - November 2010 ISBN: 978-91-7383-069-0